

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

VII. BIND

AARHUS AMT · VEJLE AMT

KØBENHAVN 1926

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

Hasle Herred.

Sognene: Aaby, Vejlbj, Hasle, Skejby, Brabrand, Sønder-Aarslev, Tiilst, Kasted, Lyngby.

1648

Hasle Herred, det mindste i Amtet, begrænses mod N. af V.-Lisbjerg Hrd., mod V. af Sabro og Framlev Hrdr., mod S. af Ning Hrd., mod Ø. af Kattegat og mod NØ. af Randers Amt (Ø.-Lisbjerg Hrd.). Sydgrænsen dannes af Brabrand Sø og Aarhus Aa; ved Nordgrænsen løber Egaa. Udstrækningen fra V. til Ø. er c. 13 km, fra N. til S. c. 8 km. Overfladen er for det meste bakket og højtliggende, især i den nordlige Del (det højeste Punkt er 89 m), men skraaner mod S., og ved Aaerne paa Grænsen er der lavt. Jorderne er for største Delen gode, lerede, lermuldede og sandmuldede. I de lavtliggende Dele er der gode Enge; af Skov er der meget lidt (1919: 155 ha). Det hører til Amtets frugtbareste Herreder (ved Matr. gnmst. 9 Td. Ld. paa 1 Td. H.). Det saml. Areal udgør 7628 ha (76,3 km²), deraf Vandar. 130 ha. Ager og Engs Hartk. samt det halv. Skovskylshrtk. udgjorde $\frac{1}{2}$ 1905 1450 Td. Folketallet udgjorde $\frac{1}{2}$ 1921: 10,951 (1801: 2103, 1850: 3316, 1901: 6410). En Del af Aarhus Kbst. (ikke indbefattet i foranst. Tal) ligger i Hrd. — Med Aarhus Kbst. udgør Hrd. (undt. Lyngby S., der hører til Sabro, V.-Lisbjerg og Framlev Hrdr.s Provsti) eet Provsti, *Aarhus Kbst.s og Hasle Hrd.s Provsti*, hvortil Lisbjerg S. i V.-Lisbjerg Hrd. ogsaa hører.

Hasle Hrd., i Vald. II's Jrdb. *Hasløghæreth*, hørte i Middelalderen til Aabossyssel, fra 1660 til Havreballegaard Amt; se videre p. 6.

I arkæologisk Henseende frembyder Hrd. ikke særlig Interesse. Af Mindesmærker fra Landets tidligste Bebyggelse findes meget lidt, idet den lige Kyststrækning, uden lune Vige, ikke har frembudt særlig gode Livsvilkaar for en primitiv Befolkning. Fund fra den ældre Stenalder mangler dog ikke, idet Økser af Hjortetak og andre for denne Periode karakteristiske Redskaber er fremdraget flere Steder ved Aarhus, saaledes ved Havnen; og i Vejlbj S. er af Aarhus Museum undersøgt et Affaldslag, der formodes at stamme fra den ældre Stenalder. Noget rigere har utvivlsomt den yngre Stenalder's Bebyggelse været. Der haves Efterretninger om mindst 15 store Stengrave, deriblandt en tokamret Jættestue og en Langdysse med 3 Kamre i Brabrand S., samt en Langdysse med 4 Kamre i Lyngby S. Alle disse Grave er dog nu forstyrrede eller sløjfede; kun et eneste Dyssekammer i S.-Aarslev S. — Hrd.s eneste fredlyste Mindesmærke — er tilbage. I en Enkeltgrav i S.-Aarslev S. er fundet Oldsager af Dyssetidsformer. Hovedmængden af de c. 175 Mindesmærker i Hrd., hvorom der forefindes Oplysninger, er runde Jordhøje; men de allerfleste af disse er overpløjede eller fuldstændig sløjfede. Formodentlig har de mest dækket over Grave fra Bronzealderen. Højene findes ret jævnt fordelt over Herredet, men ligger hist og her samlede i Grupper, som f. Eks. SØ. for Lyngby, eller i Rækker som SV. for Geding (i Tiilst S.). Dog kendes større betydelige Fund fra Bronzealderen ikke. Fra den romerske Jernalder haves enkelte Fund under flad Mark og med det velkendte Sæt Lerkar som Udstyr for den døde; men større Gravpladser som i de tilstødende Hrdr. kendes ikke. Fra Vikingetiden er fremdraget et smukt Fund med forgyldte Bronzebeslag til et Drikkehorn og et skaalformet Spænde m. m. paa Aarhus Teaters Grund (se p. 65). I øvrigt synes Hrd. ikke at have rummet nogen større Befolkning i Oldtiden.

Litt.: Indberetn. til Nationalmus. om antikv. Undersøgelser af H. Hrd. af Johs. Brøndsted 1919 (Manusk.). Om Gravskrifter i H. Hrd. se Saml. t. j. Hist. 3. R. VI p. 391-401, jfr. 4. R. II p. 487.

Aaby Sogn, det mindste i Herredet, omgives af Aarhus Købstadsjorder, fra hvilket det delvis skilles ved Aarhus Aa (ogsaa kaldet Mølleaa), Hasle Sogn, en

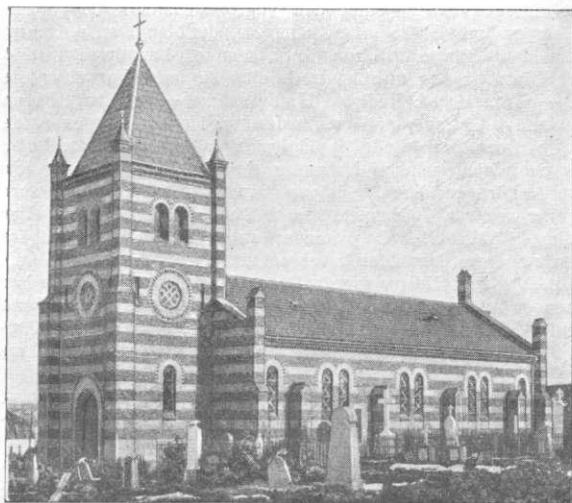
Enklave af Lyngby Sogn, Brabrand Sogn og Ning Hrd. (Viby S.), fra hvilket det skilles ved Brabrand Sø og Aarhus Aa. Kirken ligger c. 3 km VSV. for Aarhus. Jorderne, der skraaner jævnt mod S., er lermuldede. Gennem Sognet gaar Landevejen fra Aarhus til Silkeborg, den østjyske Længdebane samt Aarhus-Hammel-Torsø Privatbane.

Befolkning i 1921: 2820 (1801: 163, 1850: 237, 1901: 481), boende i 426 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 105 Td.; 21 Gde med 91 og 125 Hse med 14 Td. Hartk., samt 2 jordløse Hse. Ejds. (1924): 12,654, deraf Jordv.: 3211. Areal: 447 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 34 ha, Rug 2, Byg 32, Havre 69, Blands. til Modenhed 9, Kartoffler 10, Foderroer 29; Brak udgjorde 11 ha, Grønfoeder og Græsning 110, Haver o. l. 42, Vandar. 6. Kreaturhold (1924): 100 Heste, 117 Stk. Hornkv. (deraf 87 Køer), 4 Faar, 241 Svin.

I Sognet Byen Aaby (c. 1300 Aaby) — $\frac{1}{2}$ 1921: 87 Gde og Hse med 552 Indb. (1911: 436) — med Kirke, Præstebolig, Skole (opf. 1908 efter Pavillonsystemet, se Danm. kommunale Efterretn. 1908-09 p. 346; med købstadmæssig Skoleordning), Ml., Afholdshotel, Teglværk, Brintfabr., Lervarefabr., Gas- og Vandværk (anl. 1912, se Danm. kommunale Efterretn. 1911-12 p. 730) samt Elektricitetsværk (anl. 1913). *Aabyhøj Villakvarter*, der regnes som Forstad til Aarhus (se p. 11) — $\frac{1}{2}$ 1921: 339 Gde og Hse med 2268 Indb. — med Afholdshotel, Brugsforen., flere Kbmds-hdr. m. m., Ml., flere betydelige Fabriksvirksomheder, som A/S Frichs Fabrikker, der tidl. laa i Aarhus, men 1913 flyttede herud, fremstiller bl. a. Lokomotiver, Dieselmotorer og Dampmaskiner (Fabr. grl. 1854, A/S fra 1912, Aktiekap. 1,200,000 Kr.), A/S Danish Machine Comp., som har Sæde i Kbh., men Fabriksafdel. her (tidl. J. C. Thygesen & Søns Maskinfabr.; Værktøjsmaskiner), Konvolutfabr. Royal (A/S, stift. 1911, Aktiekap. 110,000 Kr.), Jysk Marmorvarefabr., Handelsgartnerier og Posteksp. Gaarde: *Østergd.*, *Elisabetsminde*.

Aaby S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Aarhus og hører under

Aaby Kirke.

Retskr. Ning Hrd. m. m. (Aarhus), Politikr. Hasle Hrd. m. m. (Aarhus), Aarhus Amtstuedistr., Marselisborg Lægekr., V.-Lisbjerg m. fl. Hrd.s Skattekr., Ning Hrd.s Vurderingskr., Gl.-Aarhus Amts 5. Folketingskr., 1. Forligskr. og 4. Udskrivningskr. 280. Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken, bestaaende af Langhus med tresidet Kor mod Ø. og Taarn med Pyramidetag mod V., er opf. 1872-73 i moderne Rundbuestil (Arkitekt: Professor Walther), af Mursten i vekslende røde

og gule Striber. Desuden er der brugt Granitkvadre fra den tidligere romanske Kirke, som blev nedrevet, da den nuværende opførtes. Skibet har skraatliggende Loft af Tømmer og Brædder, afbrudt af 2 brede Rundbuer, der deler Skibet i 3 Afsnit. I Korbuken sidder ejendommelige Kragsten fra den gamle Kirke (Mackeprang, Landsbykirker, Fig. 6). Taarnrummet, med fladt Bjælkeloft, tjener som Forhal. Ny Altertavle af Egetræ, med et Maleri (den korsfæstede) fra 1873 af A. Fritz (den gamle Altertavle, med en udskåret Krucifiksgruppe, hænger i Taarnrummet). Romansk Granitfont med udhugne Figurer, fra den gamle Kirke. Døbefadet er skænket 1693 af Borgm. i Aarhus Chr. Jensen Basballe. Prædikestolen, i Renæssancestil, er dekoreret med Figurer af Fjelskov (efter Thorvaldsen). — Et mærkeligt romansk Metalkrucifiks og et Par Stolestadegavle findes i Nationalmuseet. Paa Kirkegaarden tre Gravsten, fra 1674 over Jørgen Pedersen, fra 1683 over Rasmus Pedersen og over Niels Espensen, † 1704. Paa Kirkegaarden et Ligkapel, skænket af Enkefru Poulsen.

I Sognet har der ligget en Jættestue og 4 Høje (alle sløjfede).

Aaby var før et eget Sognekald med Hasle til Anneks og var henlagt til Lektoratet i Aarhus; 1618 blev Hasle skilt fra det og det selv henlagt til det da oprettede Konrektorat i Aarhus; ved Reskr. af ²⁹/₄ 1740 blev det lagt til Kapellaniet ved Vor Frue Kirke i Aarhus, ved Reskr. af ²⁴/₁₁ 1764 til Sognepræsteembedet ved s. Kirke, indtil det ved Reskr. af ³/₁₂ 1845 atter lagdes til Kapellaniet.

Litt.: Anker Jensen, Sprogl. Forhold i A. Sogn, i „Dania“ V p. 213.

Vejlbj Sogn omgives af Aarhus Købstadsjorder og Skejby Sogn, V.-Lisbjærg Hrd. (Lisbjærg og Elev S.) og Randers Amt (Ø.-Lisbjærg Hrd.), fra hvilke det delvis skilles ved Egaa, samt Kattegat (Aarhus Bugt). Kirken ligger c. 4 km N. for Aarhus. De noget højtliggende, temmelig jævne Jorder (fra Vejlbj Bakke en storslaet Udsigt over Bugten til Mols og Helgenæs) er fortrinlige, lerede, undtagen den ufrugtbare, nu for største Delen villabebyggede Sandslette („Feddet“) ved Kysten. Langs Egaa store Engstrækninger (Trundholm, Hedeenge). Lidt af Ris Skov (Vejlbj Krat). Nordre Strandvej fører over Feddet, og gennem Sognet gaar endvidere Landevejen fra Aarhus til Grenaa samt Aarhus-Ryumgaard Banen.

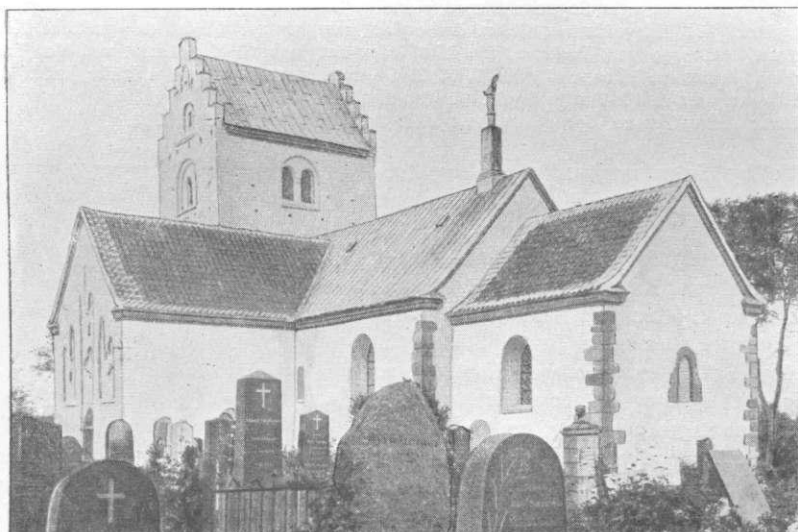
Befolkning i 1921: 3002 (1801: 440, 1850: 785, 1901: 2195), boende i 453 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 227 Td.; 49 Gde med 191 og 273 Hse med 36 Td. Hartk., samt 6 jordløse Hse. Ejds. (1924): 15,171, deraf Jordv.: 4864. Areal: 1349 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 51 ha, Rug 35, Byg 121, Havre 199, Blands. til Modenhed 15, Kartoffler 48, Foderroer 134; Brak udgjorde 19 ha, Grønfoder og Græsning 505, Haver o. l. 65, Tørvemoser 23, Skov 4, Vand. 3. Kreaturhold (1924): 215 Heste, 780 Stk. Hornkv. (deraf 588 Køer), 23 Geder, 10 Faar, 791 Svin.

I Sognet Byen *Vejlbj* (c. 1300 Wæthelby) med Kirke, Præstegd., Skole (med tilbygget Gymnastikhuss, hvori ogsaa Kæmnerkontor og Sogneraadsløkkale), Vejlbj Landbrugsskole (opr. 1907 som Højskole, fra 1921 Landbrugssk.), Menighedshuss (opf. 1889), 2 Forsamlingshuse (det ene opr. 1890), Good-Templarloge, Fattiggd. og Alderdomshjem (paa Vejlbj Mark; opr. 1881; 30 Pl.), Nervekl. (priv.), Rekreationshjem, Vejlbj Sogns Spare- og Laanekasse (opr. 1869; ²¹/₈ 1924 var Indsk. 20,133, Reserver 3179 Kr.), Brugsforen., flere Kbmdshdr. m. m., Ml., kommunalt Vandværk (anl. 1923) og Elektricitetsværk (anl. 1913). *Risskov Villakvarter* eller *Vejlbjkrat* (1921: 157 Gde og Hse med 822 Indb.), der regnes som Forstad til Aarhus, med Kbmdshdr., Jrb.-Hpl. (Stationen ligger paa Købstadgrunden) og Postksp. *Sindssygehospitalet ved Aarhus* („Jyske Asyl“), der ligeledes regnes som

Forstad til Aarhus; om dette se ndfr. *Østergd., Mariemølle*. Paa Vejlbj Fed et Badehotel („Risskov“) med c. 70 Værelser; endv. 2 Afholdsrestaurationer.

Vejlbj S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Aarhus og hører under Retskr. Ning Hrd. m. m. (Aarhus), Politikr. Hasle Hrd. m. m. (Aarhus), Aarhus Amtstuedistr., Marselisborg Lægekr., V.-Lisbjerg m. fl. Hrdr.s Skattekr., Ning Hrd.s Vurderingskr., Gl.-Aarhus Amts 4. Folketingskr., 1. Forligskr. og 4. Udskrivningskr.' 274. Lægd. Kirken er i privat Eje.

Kirken bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt senere tilbygget Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. De oprindelige Mure er af raa og kløvet Granit med tilhugne Hjørnekvadre, uden Sokkel. Begge Døre (Nordøren tilmuret), et Par Vinduer og Korbuens er bevarede. Tilbygningerne er sentmiddelalderlige, af Munkesten i Munkeskifte.

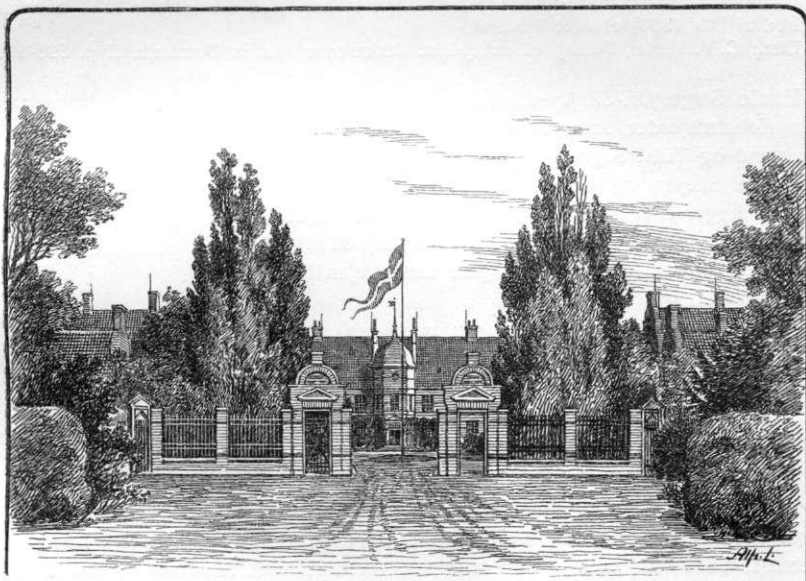

Vejlbj Kirke.

Det anseelige, med Skibet jævnbrede Taarn, hvis Underrum er hvælvet, har Trappegavl i N. og S.; under dets ejendommelige Glamhuller, som minder om Aarhus Domkirke-taarn, findes skydeskaarsagtige, nedadrettede Aabninger. Det høje Vaabenhus har blindingsprydet Gavl. Kirkens Indre er overdækket af sentgotiske Hvælv, ved hvis Indbygning Korets Mure forhøjedes. Koret er restaur. c. 1870 (Walther), da Altertavlen, hvori der er brugt sentgotiske Apostelfigurer, fik sin nuvæ. Form (det oprindl. Midtskab, med plumpe Figurer fra Tiden c. 1700, samt et tidliggotisk Krucifiks opbevares i Aarhus Mus.). Romansk Granitfont. Prædikestol, skænket 1639 af Sognepr. Svend Hansen Arbod, med Evangelistmalerier og Staffering fra 1652. Orgel. Egetræsdøren mellem Vaabenhus og Skib, fra 1531, er prydet med Foldeværksfyldinger og Aarhuskanniken Jørg. Samsings Vaaben. I Vaabenhuset er indmuret en romansk Gravsten med Kors og Dyrefigur (se Løffler, Gravst. Pl. X). — Om *Vejlbj Runestenen* se p. 26.

Sindssygehospitalet ved Aarhus („Jyske Asyl“) er oprettet af Staten ifl. Plakat af ¹³/₁₀ 1847 og toges i Brug ¹/₁₀ 1852. Det var oprindl. alene bestemt for helbredelige sindssyge, men udvidedes ifl. Lov af ¹⁰/₂ 1856 til ogsaa at optage uhelbredelige. Ifl. Fællesregulativ af ¹/₁₀ 1915 og sen. Bestemmelser er det nærmest bestemt til Behandling af sindssyge (308 Mænd og 306 Kvinder), der er hjemmehørende i Aarhus Amt (undt. Tyrsting og Vrads Hrdr. samt Silkeborg By), Randers Amt (undt. Randers, Hobro og Mariager Kbst.), Aalborg, N.-Sundby, Hindsted, Hellum, Fleskum og Kær Hrdr. i Aalborg Amt, Hjørring Amt (undt. Øster-Han Hrd.), Samsø, Vejle samt Bjerge og Hatting

Hrdr. af Vejle Amt; dog kan ogsaa Patienter fra andre Dele af Landet saavel som fra Udlandet optages, for saa vidt Pladsen tillader det. Fra først af var der kun Plads til 130 helbredelige, der kun havde Ret til at blive i 2 Aar, hvis de ikke blev helbredede; efter den 1856 vedtagne Udvidelse, færdig 1861, blev der Plads til 200 af hvert Køn, der beholdes, saalænge Sygdommen varer, og 1881 udvidedes Pladserne til 270 af hvert Køn, og nu er der Pl. til godt 300. Til Hosp. er knyttet 2 Plejecentraler, Raamosegd. ved Trustrup for Kvinder (70 Senge) og Dalstrup ved Grenaa for Mænd (120 Senge). Desuden er et Antal Patienter ($\frac{1}{10}$ 1924: 195) anbragt i Familiepleje i Omegnen af Hospitalet og de nævnte Plejecentraler. De er fordelte i 3 Forplejningsklasser, for hvilke Betalingen pr. Dag er 10,00, 5,50 og 3,50 Kr.; uformuende forplejes paa 3. Klasse for 2,00. Ved Anstalten er ansat en Overlæge, en Afdelingslæge og to Reservelæger, en Forvalter og Kasserer, en Bogholder m. m. Ifl. kgl. Res. af $\frac{2}{1}$ 1858

Hovedindkørselen til Sindssygehospital.

udgør Anstalten en egen Menighed, og Sognepræsten i Vejlby har hidtil været Præst ved Anstalten. Direktionen bestaar af 3 Medlemmer med Overlægen som Formand. — Anstalten, der ligger smukt N. for Ris Skov, omtrent 450 m fra Kysten mellem Aarhus-Ryumbaard Banen og Grenaaevejen, fra hvilken en Allé fører op til den, indtager et Areal af omt. 38 ha ($5\frac{1}{2}$ Td. H.), hvoraf 15 gaar ind under Avlsbruget, medens det øvrige er benyttet som Byggegrund, Have, Skov osv. Hospitalet er ansat til en samlet Ejendomsskyld af $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr., deraf Jordv. 273,000 Kr., og dets saml. Befolkning, indbef. Personale, udgjorde $\frac{1}{3}$ 1921 765 Personer. Det store Bygningskompleks, der er omgivet af udstrakte Haveanlæg, er opf. 1849-52 af gule Mursten med Skifter af røde Sten efter en af Anstaltens første Overlæge H. Selmer og Bygningsinsp. F. Friis udarbejdet Plan, der siden noget ændredes og udførtes af M. G. B. Bindsbøll, og udvidedes 1859-61 efter Tegn. af F. Meldahl. Anlægsomkostningerne med Grund, Inventar osv. beløb sig til 269,080 Rd., Udvidelsen 1859-61 kostede 300,977 Rd.; to, 1886-88 opf. Tilbygninger, et 1888-89 opf. Ligkapel paa Kirkegaarden og nogle Nybygninger 1898-99 kostede i det hele 243,928 Kr. Bygningerne bestaar af et Midtparti, der omfatter en aflang-firkantet Gaard, hvis østl. Fløj er Hovedbygningen, i to Stokv. med Kælder og ottekantet Taarn med Kuppel midt paa Façaden samt fremspringende Partier med Kamgavle, ligesom paa den nordl. og sydl. Fløj, der benyttes til Økonomi, Administration, Avlsbrug osv.; den 4. Side af Gaarden afsluttes af et Jærngitter med mu-

rede Piller. Til Hovedbygningen, der indeholder bl. a. Festsal og Kapel, slutter sig umiddelbart mod N. og S., i Fortsættelse af den, Patientbygningerne, der ligeledes forgrener sig paa Nord- og Sydsiden af Midtpartiet, og som ogsaa omtr. alle er i to Stokv. (kun de to yderste paa begge Sider af Indkørselen er i 1, enkelte Partier i 3 Stokv.). Anstalten har sit eget Vandværk ligesom sin egen Kirkegaard, hvor den første Overlæge H. Selmer († 1879) hviler (Granitsten med Portrætmedaillon). (Se Fr. Hallager, Jydske Asyl 1852-1902, Aarh. 1902).

Ved Sindssygehospitalen er 1920 rejst en Genforeningssten efter Tegn. af Arkt. Kühnel.

Kun to Høje (begge sløjfede) kendes fra Sognet. Endvidere skal der under flad Mark være fundet en stenhegnet Grav fra den romerske Jernalder. S. for Vejlbj by fandtes en Boplads fra den ældre Stenalder, der undersøgtes 1891 af Aarhus Museum.

Vejlbj Sogn hørte i sin Tid til Rektoratet i Aarhus, senere til det øverste Kapellani ved Domkirken (undt. 1658-85, da det atter var forenet med Rektoratet); 1811 blev det (Reskr. af 26/s 1803) et eget Pastorat.

Litt.: C. V. Hertel, Forsøg til antiq.-hist. Beskr. over Aarhus Domkirke II p. 598-616.

Hasle Sogn (*H.-Skejby-Lisbjerg Km.*) omgives af Aarhus Købstadsjorder, Aaby Sogn, en Enklave af Lyngby S., Brabrand og Tiilst Sogne, hvilket sidste skiller det fra Annekserne Skejby og Lisbjerg (sidste i V.-Lisbjerg Hrd.). Kirken ligger c. 3 km VNV. for Aarhus. De højtliggende, noget bakkede Jorder (højeste Punkt Staghøj, 86 m) er overvejende lerede. Gennem Sognet gaar Landevejen fra Aarhus til Viborg.

Befolkning i 1921: 450 (1801: 211, 1850: 264, 1901: 354), boende i 81 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 109 Td.; 20 Gde med 106 og 42 Hse med 3 Td. Hartk., samt 7 jordløse Hse. Ejds. (1924): 2047, deraf Jordv.: 951. Areal: 505 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 29 ha, Rug 2, Byg 56, Havre 133, Blands. til Modenhed 9, Kartoffler 8, Foderroer 55; Brak udgjorde 34 ha, Grønfoder og Græsning 99, Haver o. l. 18. Kreaturhold (1924): 109 Heste, 231 Stk. Hornkv. (deraf 158 Køer), 3 Geder, 4 Faar, 391 Svin.

I Sognet Byen *Hasle* (1203 Haslœch, c. 1300 Haslug mark) med Kirke, Præstegd. (opf. 1882 efter Brand), Skole (opf. 1917; Arkt. S. Knudsen Sørensen), Lærerbl. (i den gl., 1859 opf. Skole), Forsamlingsaal (med Afholdsrestauration), Brugsforen., 2 Kbmshdlr., Mørtelfabr. og Vandværk (Andelselsk.; anl. 1911). *Haslegaard*: 18,4 Td. H., Ejds. 198, Jordv. 148; c. 83 ha, alt Ager.

Hasle S., een Sognekommune med Annekserne Skejby og Lisbjerg (sidstnævnte i V.-Lisbjerg Hrd.), har Tingsted i Aarhus og hører under Retskr. Ning Hrd. m. m. (Aarhus), Politikr. Hasle Hrd. m. m. (Aarhus), Aarhus Amtstuedistr., Marselisborg Lægekr., V.-Lisbjerg m. fl. Hrdr.s Skattekr., Ning Hrd.s Vurderingskr., Gl.-Aarhus Amts 4. Folketingskr., 1. Forligskr. og 4. Udskrivningskr.' 279. Lægd. Kirken er selvejende.

Den lille Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt senere tilbygget Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. De oprindl. Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Korbuen, med rigt ornamenterede Kragsten, og Syddøren, paa hvis Overligger et Krucifiksrelief (se Løfler, Udsigt osv., p. 115 og 118), er bevarede (der har maaske aldrig været Norddør). I Murene findes desuden flere romanske Reliefkvadre, ved Syddøren 3 Løver samt en mærkelig Fremstilling af en Mand, en Kvinde og et Fabelvæsens med Ring i Snuden. Det svære, sentgotiske Munkestenstaarn bærer i Jærnanke Restaureringsaarstal 1749 og 1839. Alle Kirkens Dele har Bjælkeløft (gibset). Altertavlen er et Snedkerarb. i Renæssancestil fra c. 1600, med et Krucifiksmaleri af S. L. Hiernøe 1841. Ny-modens Prædikestol. Romansk Granitfont med Dobbeltløver paa Kummen. Orgel, skænket 1925 af afd. Sognefoged I. P. Møller. Paa Kirkegaarden flere Gravsten fra 17.-18. Aarh., og i Kirkegulvet 2 Ligsten fra 1674 og 1683. Ligkapel er opf. 1918.

Haslegaard nævnes 1579. Poul H. Thrige overtog den 1878 efter sin Fader; 1915 solgtes den til Propr. Preetzmann, der 1919 solgte den til Th. O. Miller, Tvilumgaard. 1924 blev den solgt til L. Hjortshøj.

Ved den nye Skole, i en lille Forhave, er 1920 rejst en Genforeningssten.

Der har i Sognets østre og nordre Del været 8 Gravhøje (nu sløjfede). Tæt NV. for Hasle By er der under flad Mark fundet et Par Grave fra Jernalderen.

Hasle Sogn fik, efter at være skilt fra Aaby (se p. 165), Skejby og Lisbjerg til Annekser (disse to Sogne var før et eget Pastorat).

Skejby Sogn (*Hasle-Skejby-Lisbjerg Km.*), Anneks til Hasle, omgives af Vejlbj, Aarhus Købstadsjorder, Tiilst og Kasted Sogne samt V.-Lisbjerg Hrd. (Lisbjerg S.), fra hvilket det skilles ved Egaa. Kirken ligger c. 5 km NNV. for Aarhus. De højtliggende, noget bakkede Jorder er lermuldede. Gennem Sognet gaar Landevejen fra Aarhus til Randers.

Befolkning i 1921: 337 (1801: 147, 1850: 162, 1901: 334), boende i 70 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 104 Td.; 18 Gde med 99 og 39 Hse med 5 Td. Hartk., samt 1 jordløst Hus. Ejds. (1924): 1446, deraf Jordv.: 779. Areal: 466 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 23 ha, Rug 2, Byg 83, Haver 106, Blands. til Modenhed 5, Kartoffler 9, Foderroer 56; Brak udgjorde 14 ha, Grønfoder og Græsning 87, Haver o. l. 4, Skov 2. Kreaturhold (1924): 86 Heste, 323 Stk. Hornkv. (deraf 239 Køer), 7 Geder, 12 Faar, 508 Svin.

I Sognet Byen *Skejby* (1375 Skeyby) med Kirke, Skole (opf. 1906, udvidet 1922), Forsamlingshus med Afholdsrestauration og 2 Kbmdshdr. Gaarde: *Kirstinesminde*: 12,6 Td. H., Ejds. 163, Jordv. 113; c. 67 ha, alt Ager. En Gd. i Skejby: 11,4 Td. H., Ejds. 115, Jordv. 82; c. 46 ha, alt Ager. *Skejbygd.*: 9,9 Td. H., Ejds. 124, Jordv. 85; c. 46 ha, alt Ager. — *Sommerlyst, Skejbyhøjgd.*

Skejby S., een Sognekommune med Hovedsognet Hasle og Lisbjerg S., har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som Hovedsognet, samt 4. Udskrivningskr. 275. Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod V. Den oprindl. meget lille Bygning, der vistnok er opført i sentromansk Tid, har i sine Mure baade Granitkvadre, raa og kløvet Kamp (mod N.) og store røde Mursten, paa Skraakantsokkel. Skibets og Korets Mure er delvis omsatte i ny Tid. Det i sentgotisk Tid tilbyggede Taarn, med hvælvet Underrum (Forhal), af Munkesten, blev 1846 nedbrudt omtr. til Taghøjden i Skibet, og fra 1883 er Indgangen henlagt til Taarnets Sydside; paa Dørens romanske Overligger, af Granit, er udhugget et Par Løver. I det indre har Skibet fladt Loft, Koret en sentgotisk Hvælving; den spidse Korbue er af Munkesten. Alterbillede (Christus brydende Brødet) fra 1883 i ny Indfatning. (Den gl. Altertavle, Maleri med Korsfæstelsen, hænger i Skibet). Romansk Granitfont med Løvværk og Mandehoveder. Prædikestol, ifl. Indskrift skænket af Biskop Bildsø 1723. Krucifiks fra gotisk Tid. Ligkapel opf. 1904. Kirkegaarden reguleret 1923.

Der har i Sognet været 1 Høj og 2 Dysser (forlængst sløjfede).

Om Sognehistorien se ovfr. under Hasle S.

Brabrand Sogn (*B.-S.-Aarslev Km.*), det største i Herredet, omgives af Annekset S.-Aarslev, fra hvilket det delvis skilles ved Volbæk (et Tilløb til Brabrand Sø), Lyngby S., Sabro Hrd. (Faarup S.), Tiilst og Hasle Sogne, en Enklave af Lyngby S., Aaby Sogn samt Ning Hrd. (Kolt og Ormslev S.), fra hvilket det skilles ved den 201 ha store Brabrand Sø, af hvilken 102 ha regnes til Sognet. Kirken ligger c. 6 km V. for Aarhus. I Sognet en Enklave af Aarhus Købstadsjorder. De for største Delen højtliggende, noget bakkede Jorder (højeste Punkt

Abildhøj, 79 m; Bakkepartiet omkring Brabrand med et c. 6 ha stort Anlæg („Broges Bakker“, skænket af Kbmd. Hans Broge, Aarhus) og smukke Udsigtspunkter er et yndet Udflugtssted for Aarhusianere) er af forskellig Beskaffenhed, lerede, muldede og sandblandede. Gennem Sognet gaar Landevejene fra Aarhus til Silkeborg og Viborg samt den østjyske Længdebane.

Befolkning i 1921: 2359 (1801: 381, 1850: 705, 1901: 1477), boende i 409 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 301 Td.; 64 Gde med 278 og 164 Hse med 23 Td. Hartk., samt 18 jordløse Hse. Ejds. (1924): 9597, deraf Jordv.: 3397. Areal: 1684 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 67 ha, Rug 84, Byg 156, Havre 344, Blands. til Modenhed 28, Kartofler 29, Foderroer 232; Brak udgjorde 56 ha, Grønfoder og Græsning 426, Haver o. l. 35, Skov 27, Heder og Lyngbakker 4, Vand. 105. Kreaturhold (1924): 348 Heste, 1326 Stk. Hornkv. (deraf 838 Køer), 33 Geder, 28 Faar, 1072 Svin.

I Sognet Byerne: *Brabrand* (1340 Brabrun, 1426 Brabrand) *Stationsby* — $1\frac{1}{2}$

1921: 285 Gde og Hse med 1682 Indb. (1911: 1217 med bl. a. flg. Erhverv: Landbr. 169, Haandv. og Ind. 599, Handel o. l. 101, Transp. 104) — med Kirke, Præstegd. (opf. 1874-75), Skole (opf. 1910; med Gymnastikhus), Forskole (opf. 1908), Realskole (priv., opf. 1911), Misionshus, Brabrand og S.-Aarslev Sognes Spare- og Laanekasse (opr. 1871; $\frac{21}{2}$ 1924 var Indsk. 403,633, Reserver 26,867 Kr.), Rentier Peter Jensens Legatbolig (opr. 1900, 2 Fribl. for værdige trængende fra Brabrand el. S.-Aarslev S.), Brugsforen., flere Kbmdshdr. m. m., Gæstgiveri, Afholdsrestauration, Savskæreri, Træskofabr. (beskæftiger 20-25 Md.), Maskinsnedkeri (beskæftiger 12 Md.), Cementvarefabr. (beskæftiger 11 Md.), Legetøjsfabr., Fjernisfabrik, Handelsgartnerier, Filial af Aarhus Privatbank, Elektricitetsværk (priv., anl. 1910), Vandværk (priv., anl. 1905), Gasværk (kommun., anl. 1912), Jærnbane- og Telegrafst. samt Posteksp.; *Gellerup* (1299 Gyældthorp mark); *True* (1427 Thrwæ) med Skole (opf. 1901; Gymnastikhus opf. 1915) og Lærerbl. (opf. 1916). Saml. af Gde og Hse: *Todderup*, *Eldal*, begge delvis i Tiilst S. Gaarde: *Holmstrupgaard* (1294 Holmstorp) har 37,2 Td. H., Ejds. 425, Jordv. 301; c. 184 ha, deraf Ager 165, Eng 14, Skov 2. *Tovsgaard* (delvis i Enklaven, der hører til Lyngby) har 18,9 Td. H., Ejds. 220, Jordv. 153; c. 90 ha, deraf Ager 84, Eng 3. *Truegaard*: 11,4 Td. H., Ejds. 125, Jordv. 85; c. 52 ha, deraf Ager 49, Eng 2. *Sølyst*.

Brabrand S., een Sognekommune med Annekset, har Tingsted i Aarhus og hører under Retskr. Ning Hrd. m. m. (Aarhus), Politikr. Hasle Hrd. m. m. (Aarhus), Aarhus Amtstuedistr., Marselisborg Lægekr., V.-Lisbjerg m. fl. Hrdr.s Skattekr., Ning Hrd.s Vurderingskr., Gl.-Aarhus Amts 5. Folketingskr., 1. Forligskr. og 4. Udskrivningskr.' 277. Lægd (søndre) og 278. Lægd (nordre Del). Kirken er selvejende.

Den forhen Skt. Martinus viede Kirke, som er stærkt udvidet og ombygget 1923-24 (nyindviet $\frac{1}{2}$ 1925), har dog endnu sin gamle Grundstamme, bestaaende af romansk Kor og Skib samt senere tilbygget Vesttaarn. De oprindl. Mure er af raa og kløvet Kamp uden Sokkel; af romanske Enkeltheder er bevaret Korbu'en og et Par Vinduer, medens Syddørens Karmsten 1924 er anbragte i Døren mellem Skibet og det nuv. lille Taarn. I den seneste Middelalder tilføjedes et Munkestenstaarn, hvis Overpart siden blev ned-

brudt, medens Underdelen inddroges i Skibet som en Vestforlængelse. Det nuv. Taarn, af røde Sten (nu grøpudset og hvidtet), i nyromansk Stil med Pyramide, rejstes 1880, samtidigt med en Istandsættelse af hele Kirken (Arkt.: V. Puck). Ved den seneste Udvidelse (Arkt.: Lønborg-Jensen) er der opf. en stor Tværbygning i Retning N.-S., med Korperti mod S., hvortil den gamle Bygning slutter sig om en Korskirke, og hele Rummet er overhvalvet i gotisk Stil, medens der tidligere var fladt Loft. I Stedet for det tidl. Vaabenhus mod S., der delvis ombyggedes til Kor, er der nu Vaabenhus paa den nye Kirkes Østside. Paa det gamle Kors Nordvæg er fremdraget en Rest af et romansk Kalkmaleri (vistnok Samson). Altertavlen er et Maleri (Christus vandrer paa Havet) fra 1895 af J. Hansen i Rester af en gammel Renæssanceramme med Snitværksvinger fra 1924. Alterkalken er 1551 skænket af den fhv. Biskop Ove Bille af Aarhus (en Tavle paa Skibets Vestvæg minder herom). Romansk Granitfont med Løvværk og Baandslyng; Døbefad af Tin fra 1686 med Constantin Marselis' og Sophie Elisab. Charisius' Navne. Prædikestol fra 1665, med barokt Snitværk og oprindl., nu fremdraget Staffering (i Felterne malede Blomster). Ligsten fra den ældre Middelalder med Kors og Indskrift i Majuskler: „Hac clausus petra cum Christo regnet in ethra“ (se Löffler, Gravst., p. 20 og Pl. II). Tre Gravsten over Peder Larsen Yderup, † 1743, Christen Christensen Sneker, † 17. . ., og Las Jensen, † 1730.

Brabrand Kirke.

Holmstrupgaard, der skal være opstaaet af en Landsby Holmstrup, var før en Ladegaard under Marselisborgs Hovedgaardstakst, men 1811 blev den (24 Td. H.) skødet for 42,000 Rd. af Baron F. J. C. Gyldenkrone til Brødr. Anders Faurshou i Aarhus og Rasm. F. i Brendstrup. Da A. F. døde, ægtede hans Enke Krigsr. J. H. Ahnfeldt, som 1816 sammen med R. F. skødede H. for 59,000 Rbd. N. V. til Handelsmd. Peder Faurshou († 1838), som 1829 solgte den for 23,000 Rbd. Sedler til Will. Watt († 1843), hvis Enke 1843 afhændede Gden med Dortealund (i alt 38 Td. H.) til Boghandler, Ex. jur. Andr. Basse i Aarhus, som straks transporterede Købet til Forp. M. H. Petersen († 1886), der 1844 fik Skøde for 51,500 Rbd. r. S. og 1884 solgte H. (36 Td. H.) for 340,000 Kr. til sin Søn Forp. Jac. Chr. P. paa Maribo Ladegd. († 1907), fra hvis Enke den 1910 kom til den nuv. Ejer N. Brüel. — 1295 solgte Johannes Erlandsens Enke Inger sit Gods i Holmstrup til Broder Degn.

Tovsgaard er sammenkøbt og opf. 1842-43. Den tilhørte 1845 Enken Marie Hoffmann og fra c. 1854 C. F. Engberg († 1873), som 1871 solgte den (14 Td. H.) for 52,500 Rd. til Hofjægerm. I. P. T. Qvistgaard, der 1906 afhændede den (15½ Td. H.) for 115,000 Kr. til Rud. Heilmann (forh. til Kalbygd.). Han solgte den (19 Td. H.) 1909 for 160,000 Kr. til Sør. Petersen († 1926), hvis Søn Johannes P. siden 1923 har drevet Gden som Forpagter.

I Brabrand Sogn nævnes 1432 *Gramegardt* eller *Grauinggaard* paa *Sintrup* (Sindrop) Mark.

I True har ligget en Kirke, som nævnes endnu 1524 (Sognet endnu 1548, Præstegaarden 1555); den er vistnok nedbrudt ved Midten af 16. Aarh.; Materialerne skal være benyttede til en Udvidelse af Brabrand Kirke. Endnu i Beg. af 19. Aarh. saas tydelige Spor af Kirkegaarden; ved True Skole støder man endnu ofte paa Brokker af røde Mursten og Menneskeben.

Brabrand Sø er, siden Lodsejerne i 1871 betalte Ejeren af Aarslev Vandmølle 70,000 Rd. for at borttage Mølleslusen, blevet betydelig indskrænket i Areal og er for en Del tilgroet. — Ved Brabrand ligger det smukke Anlæg „*Broges Bakker*“, anl. 1899 (Aarst. indhugget paa en stor, 35 Tons tung Granitsten) af Kbmd. Hans Broge, der var en af de første, som byggede Sommervilla i Brabrand (nu findes der en Mængde Villae, saavel Sommer- som Helaarsbeboelser, og Byen antager mere og mere Præg af at være Forstad til Aarhus). Ved Indgangen til Anlægget er 1923 rejst et Mindesmærke for Hans Broge.

Brabrand Sogn har været ret rigt paa Mindesmærker fra Oldtiden. Af de c. 55 Punkter, der kendes, er de fleste ødelagte Høje; men i gamle Indberetninger omtales mindst en halv Snes store Stengrave, der alle er sløjfede. Den anseeligste af disse, en Langdysse med 3 Kamre, har ligget NV. for True By. Ogsaa en Jættestue med 2 Kamre, der har ligget N. for Brabrand By, er nu forsvunden. Fra Jernalderen kendes et Par Fund, fremdraget i Grave under flad Mark.

Brabrand Sogn havde Kasted til Anneks, indtil det 1870 fik S.-Aarslev til Anneks, medens Kasted blev Anneks til Tiilst.

Sønder-Aarslev Sogn (*Brabrand-S.-Aa. Km.*), Anneks til Brabrand, fra hvilket det delvis skilles ved Volbæk, omgives endvidere af Lyngby Sogn, Framlev Hrd. (Framlev og Harlev S.), fra hvilket det delvis skilles ved Lyngbygaard Aa, samt Ning Hrd. (Ormslev S.), hvorfra det skilles ved Aarhus Aa. Kirken ligger c. 9 km V. for Aarhus. De højtliggende, noget bakkede Jorder er lerede, muldede og sandblandede, med Enge langs Aaerne. Gennem Sognet gaar Landevejen fra Aarhus til Silkeborg samt den østjyske Længdebane.

Befolkning i 1921: 510 (1801: 203, 1850: 306, 1901: 430), boende i 95 Gde og Hse. Det saml. **Hartk.** (1905): 118 Td.; 25 Gde med 112 og 40 Hse med 6 Td. Hartk., samt 11 jordløse Huse. **Ejds.** (1924): 2151, deraf **Jordv.**: 992. **Areal:** 645 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 25 ha, Rug 18, Byg 62, Havre 92, Blands. til Mødenhed 38, Kartoffler 15, Foderroer 99; Brak udgjorde 10 ha, Grønfoder og Græsning 175, Haver o. l. 15, Skov 44, Vandar. 3. **Kreaturhold** (1924): 134 Heste, 581 Stk. Hornkv. (deraf 348 Køer), 7 Geder, 301 Svin.

I Sognet Byen *Aarslev* (1203 Arsløf) med Kirke, Skole (opf. 1913; Gymnastikhus opf. 1915), Brugsforen., Kbmdshdl., Kro, A/S Aarslev Sav- og Hammerværk (stift. 1918, Aktiekap. 370,000 Kr., producerer Land- og Havebrugsredskaber for c. 550,000 Kr. aarlig og beskæftiger c. 40 Md.), Ml., Gartnerier, Brødfabr. (beskæftiger 12 Md.) og Haarvaskeri. *Volbækhuse*, Hse, med Kbmdshdl. Gaarde: *Aarslev Skovgd.*: 19,8 Td. H., Ejds. 240, Jordv. 165; c. 105 ha, deraf Ager 72, Eng 14, Skov 11. *Aarslevgd.*: 13,4 Td. H., Ejds. 150, Jordv. 96; c. 65 ha, deraf Ager 49, Eng 13, Skov 2. *Havgd.* er nu udstykket til Statshusmandsbrug.

Sønder-Aarslev S., een Sognekommune med Hovedsognet, har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som dette, samt 4. Udskrivningskr. 272. Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken bestaar af romansk Kor og Skib samt Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. De oprindelige Mure er af raa og kløvet Granit uden Sokkel; et Vindue (tilmuret) og begge Døre (Nordøren tilmuret) er bevarede. I den sen. Middelald. opførtes et Taarn, der 1883 blev erstattet af den nuv., ligesom Forgængerens meget lille og slanke Taarnbyggn., af Mursten med 4 spidse Gavle og Spir. Det høje, anselige Vaabenhus er sentgotisk, med Blindingsgavl og Trappekamme. Korets og Skibets Østgavle ombygg. 1866, med Blindinger og Trappekamme. Det indre er sentgotisk hvælvet. Alterbilledet (Jesus og den bodfærdige Kvinde) er fra 1875 af A. Dorph. Romansk Granitfont. I Koret en Mindetavle over

Præsten Knud Andersen Thoustrup, † 1757, og Hustru; i Vaabenhuset over Præsten Th. Lillelund, † 1781.

Aarslevgaard, der bestaar af den gamle Præstegaard med Tillæg af en lille Bondegd. og er opf. 1873, ejedes fra 1872 af Læge J. B. Strøyberg, der 1887 solgte den til V. Jensen, som 1897 afhændede den for 77,500 Kr. til Forp. M. Engberg. Han solgte den 1899 for 85,000 Kr. til Købmd. H. Pontoppidan i Hamborg, der 1916 solgte den til den nuv. Ejer Th. Schmidt.

Aarslev Skovgaard blev c. 1872 sammenlagt af 2 Gde og tilhørte (13 Td. H.) Møller i Aarhus A. S. Weis († 1889), hans Enke

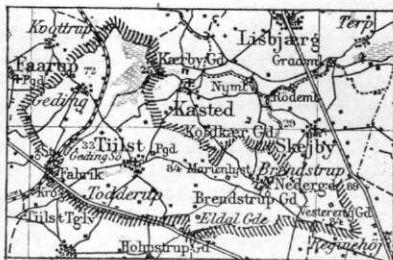
Berta f. Schönheyder, fra 1903 A. F. Nielsen og siden 1915 J. Skriver-Pedersen.

I Sognet nævnes c. 1300 „Ræthbøl (Ræthbølæ)“ og „Ugheezbool“.

Af de c. 20 Høje, der har været i Sognet, er de allerfleste sløjfede eller stærkt beskadigede. I en af dem er fundet en Enkeltgrav med Oldsager af Dyssetidsformer. Ø. for Aarslev By, lige N. for Aarhus-Silkeborg Landevej, ligger et fredlyst Dyssekammer. Et andet Kammer synes at have ligget tæt S. for dette.

S.-Aarslev var et eget Pastorat med Tiilst til Anneks, indtil det 1870 blev Anneks til Brabrand (se ovfr.).

Tiilst [Tilst] Sogn (*T.-Kasted Km.*) omgives af Anneks Kasted, Skejby Sogn, Aarhus Købstadsjorder, Hasle og Brabrand Sogne, Sabro Hrd. (Faarup S.) og V.-Lisbjerg Hrd. (Søften S.). Kirken ligger c. 7 km NV. for Aarhus. De højtliggende, noget bakkede Jorder (højeste Punkt Bilbjærg (1688 nævnes Bildbjerg Eng), 84 m) er dels lette, med Underlag af Grus og Sand, dels svære, med Lerunderlag. Mod V. Geding Sø (c. 1,4 ha). Gennem Sognet gaar Landevejen fra Aarhus til Viborg samt den østjyske Længdebane.

Befolkning i 1921: 1031 (1801: 375, 1850: 499, 1901: 690), boende i 190 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 256 Td.; 42 Gde med 246 og 66 Hse med 10 Td. Hartk., samt 12 jordløse Hse. Ejds. (1924): 3565, deraf Jordv.: 1755. **Areal:** 1344 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 45 ha, Rug 87, Byg 114, Havre 305, Blands. til Modenhed 28, Kartoffler 28, Foderroer 215; Brak udgjorde 46 ha, Grønfoder og Grønning 367, Haver o. l. 19, Skov 8, Vandar. 8. **Kreaturhold** (1924): 251 Heste, 1219 Stk. Hornkv. (deraf 699 Køer), 22 Geder, 16 Faar, 1512 Svin.

I Sognet Byerne: *Tiilst* (Tiilst; 1203 Tislæst, 1295 Tilest) — Tiilst og Todderup: $\frac{1}{2}$ 1921: 25 Gde og Hse med 198 Indb. — med Kirke, Præstegd. („Solbakken“), Skole, Missionshus, Tiilst og Kasted Sognes Spare- og Laanekasse (opr. 1872; $\frac{81}{3}$

Aarslev Kirke.

1924 var Indsk. 63,901, Reserver 7979 Kr.), Brugsforen., 2 Kbmddshdr.; *Brendstrup* (c. 1204 Brendistorp, c. 1300 Bræmestorp mark); *Geding* (1664 Gieding) med Skole og Mejeri (opr. 1888). Saml. af Gde og Hse: *Eldal, Todderup* (1664 Thobdrup march; se ovfr.), begge delvis i Brabrand S. Gaarde: *Brendstrup Overgd.*: 28,7 Td. H., Ejds. 302, Jordv. 202; c. 130 ha, deraf Ager 122, Eng 2. *Vestereng* (1688 nævnes Wester Enge): 16,6 Td. H., Ejds. 230, Jordv. 132; c. 78 ha, deraf Ager 74. *Brendstrup Nedergd.*: 13,8 Td. H., Ejds. 152, Jordv. 92; c. 63 ha, deraf Ager 50, Eng 10, Mose 1. *Skaarupgd.*: 13,8 Td. H., Ejds. 139, Jordv. 87; c. 64 ha, deraf Ager 58, Eng 3, Mose 1. *Marienlyst* (udstykket), *Hestekærgd.*

Tilist S., een Sognekommune med Annekset, har Tingsted i Aarhus og hører under Retskr. Ning Hrd. m. m. (Aarhus), Politikr. Hasle Hrd. m. m. (Aarhus), Aarhus Amtstuedistr., Marselisborg Lægekr., V.-Lisbjærg m. fl. Hrd.s Skattekr., Ning Hrd.s Vurderingskr., Gl.-Aarhus Amts 5. Folketingskr., 1. Forligskr. og 4. Udskrivningskr.' 276. Lægd. Kirken tilhører for største Delen Sognebeboerne.

Kirken bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt yngre Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. De oprindelige Mure er af raa og kløvet Granit. Nogle Vinduer og Norddøren (tilmurede) samt Syddøren, med Søjle paa hver Side, og Korbuene er bevarede. I den seneste Middelalder tilføjedes Taarn og Vaabenhus, af Munkesten, og Skib og Kor fik Hvalvinger. Anselig udsk. Altertavle i Barokstil fra 1683. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol i Renæssancestil fra 1633. I Vaabenhuset Gravsten over Rasmus Lassøn i Brendstrup, † 1683. Ved en Restaur. 1873 fandtes i Koret nogle Kalkmalerier (3 Apostle) fra omtr. 1500. Paa Kirkegaarden et 1901 opf. Ligkapel.

I Brendstrup ejede Jørg. M. Secher († 1817) 1802-16 en Gd. kaldet *Brendstrupgaard*, vist den samme Gd., som derefter tilhørte J. L. Faurshou († 1834). Dennes to Brødre Rasm. og Ole F. var ogsaa Gaardejere i B.; R. F. († 1865) ejede „den øverste store Gaard“ i B., senere *Brendstrupgaard* eller *Over-Brendstrup*, nu B. *Overgd.* (1844 13 Td. H., 1850 20 Td. H.), som kom til hans Søn J. L. F., der 1857 af C. G. Ramsing til Koldkærgd. havde købt dennes Gd. (13 Td. H.) i Brendstrup og 1893 solgte B. for 220,000 Kr. til Poul Poulsen, som 1913 afhændede den (29 Td. H.) for 255,000 Kr. til Forp. Chr. Brüel; den tilhørte derefter J. L. Rottbøll, som købte den 1916 for 320,000 Kr., og nu A. Pedersen. — Ole Faurshou ejede „den nedre Gaard“ i B. (1844 13 Td. H.), kaldet *Neder-Brendstrup*, nu B. *Nedergd.*: før hans Død 1862 kom den til nævnte J. L. Faurshou († 1903), som 1897 afhændede den (20 Td. H.) for 170,000 Kr., hvorfra 50,000 for Løseer m. m., til nævnte P. Poulsen, som 1919 solgte den (18 Td. H.) for 425,000 Kr. til N. Nielsen.

Marienlyst paa Brendstrup Mark tilhørte 1850 A. E. Lauritzen, som 1875 solgte den (15 Td. H.) for 56,000 Rd. til Forv. V. Neergaard. 1891 blev den af Overkammerherre V. Oxholms Enke Marie f. v. Krogh († 1899) afhændet for 93,400 Kr. til A. P. Kabell, som 1910 solgte den (efter at Udlængerne var nedbrændte) til Aarh. Amts Udstykningsforen.

Vestereng var 1771 en indhegnet Mark (2 Td. H.), tilhørende C. A. Charisius til Konstantinsborg. Senere blev den bebygget og tilhørte A. J. Secher til Kærbygd. og fra 1803 hans Søn M. P. S. til Sødringholm († 1831). Den kom derefter til dens fhv. Forp. O. F. Guldmann († 1881), som 1841 skødede den (2¼ Td. H., 1844 forhøjet til 11 Td. H.) for 11,500 Rbd. Sølvt. til Ex. jur. S. J. Ramsing († 1884), som 1876 solgte den (14 Td. H.) for 132,000 Kr. til E. R. Aubert. Han afhændede den 1898 til Sagf. V. A. P. Leitner i Aarhus, som 1903 solgte den (15 Td. H.) for 120,000 Kr. til Forv. A. Nielsen, fra hvem den 1913 for 212,000 Kr. kom til H. C. M. Elmer, der 1917 afhændede den for 282,000 Kr. til Chr. Buchtrup. Nu tilhører den Direktør Edv. Paulsen.

I Sognet nævnes c. 1300 „Kalæbok mark (Kaldebok-marck)“.

De henved 50 Oldtidsmindesmærker, der kendes i Sognet, er alle Høje. Kun et ganske ringe Antal, 4-5, af disse er nogentunde bevaret; Resten er sløjft eller overpløjet. Fra Brendstrup til Tilist løber en Højkrække, en anden findes V. for Tilist i Retning NØ.-SV., og en tredje med omtr. samme Retning strækker sig op gennem Sognets vestl. Del N. og S. for Geding. I en Høj ved Geding er fremdraget en Urnegrav fra Bronzealderen og en Grav fra den romerske Jernalder. Endnu Fund fra den yngre Bronzealder er fremdraget i en Høj ved Brendstrup; og fra en anden Høj ved Brendstrup kendes et Fund bestaaende af en Økse og en Dolk af Flint.

Om Sognehistorien se p. 172.

Kasted Sogn (*Tiilst-K. Km.*), Anneks til Tiilst, omgives af dette og Skejby Sogn samt V.-Lisbjerg Hrd. (Lisbjerg og Ølsted S.), fra hvilket det delvis skilles ved Egaa, der løber gennem Sognet. Kirken ligger c. 7 km NV. for Aarhus. De højtliggende, noget bakkede Jorder (højeste Punkt Revlhøje, 71 m; Stenshøj) er dels lette og stærkt sandblandede, dels skøre med Lerunderlag.

Befolkning i 1921: 216 (1801: 100, 1850: 165, 1901: 241), boende i 46 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 102 Td.; 13 Gde med 99 og 25 Hse med 3 Td. Hartk., samt 6 jordløse Hse. Ejds. (1924): 1095, deraf Jordv.: 630. Areal: 505 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 30 ha, Rug 15, Byg 53, Havre 125, Kartofler 8, Foderroer 70; Brak udgjorde 38 ha, Grønfoeder og Græsning 121, Haver o. l. 9, Skov 12, Vandar. 2. Kreaturhold (1924): 67 Heste, 343 Stk. Hornkv. (deraf 230 Køer), 3 Geder, 6 Faar, 363 Svin.

I Sognet Byen *Kasted* (c. 1215 Calztat, c. 1300 Kalstath) med Kirke, Skole og Kbmshdl. Gaarde: Hovedgaarden *Kærbygaard* (1397 Kierbygaardt) har 26,3 Td. H., Ejds. 254, Jordv. 164; c. 133 ha, deraf Ager 99, Eng 14, Skov 15. *Koldkærgaard* (1664 Koldkierdgaard): 23,3 Td. H., Ejds. 258, Jordv. 158; c. 113 ha, alt Ager. *Uşkærgd.*

Kasted S., een Sognekommune med Hovedsognet, har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som dette, samt 4. Udskrivningskr. 273. Lægd. Kirken tilhører Sognebeboerne.

Den lille Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel; begge Døre er bevarede (Norrdøren tilmuret). Tilbygningerne er sentgotiske, af Mursten, men Taarnet er i senere Tid nedbrudt til Skibets Højde, ligesom det har mistet sin Hvalving. Begge Kirkens Østgavle er ommurede med Mursten. I det indre har Koret en indbygget Hvalving, Skibet fladt Loft. Altertavle (den genopstandne Christus, Kopi) fra 1879 af P. A. Lyders. Store Malmalterstager, skænkede 1654 af Ove Skade til Kærbygd. og Hustru Augusta Margr. Marschalck. Romansk Granitfont. Gravsten med Figurer over Aarhusborgeren H. J. Kruse og Hustruer og flere andre Gravminder, deribl. et Kirkegaardsmonument med Portrætreleffer af Marmor over Anna Marie Mørch Secher, † 1799, sat af hendes Mand A. J. Secher til Kærbygd. (se Saml. t. j. Hist. 3. R. VI p. 398). Lille Klokke, uden Indskr., fra 15. Aarh. Taarnrummet er Ligkapel.

Kærbygaard tilhørte i 14. og 15. Aarh. Alling Kloster. Klosters Lensmand 1428 var Lille Ove, Væbner, der skødede sit Gods i Skjøfstorp i Lisbjerg Hrd. til Kapitlet i Aarhus, og 1452 Erkedegnen i Aarhus Hr. Markvard Skjernow. 1510 nævnes Hr. Peder Lykke til „Thierebyegaardt“, hvilket formenes at være K., og senere tilhørte den Kronen, der 1579 mageskiftede den (beboet af 2 Bønder) til Hans Brun, † s. A., hvis Søn Jens B. skrives til K. 1584 og dennes Enke Ellen Mouridsdatter (Skovgaard) 1595; med deres Datter Bodil kom den til Chrf. Skade, † 1654, hvis Søn Fr. S. 1654 udkøbte sin Broder Gehejmerd. Ove S. af Gden, men 1658 skødede han K. (37 Td. H.) til denne sin Broder, † 1664, der efterlod den til sin Datter Judithe Cathrine S. († 1678), som bragte den til sin Mand Admiral Chr. Bielke († 1694). Ifl. Dske Atl. flyttede han Gaarden til sin nuværende Plads. Han solgte den 1686 til sin Broder Otte B., † 1711, der 1708 oprettede K. til et Stamhus (25¹/₂, 12 og 200 Td. H. m. m.); hans Enke Beate Rosenkrantz († 1729) succederede ham, men overdrog snart Stamhuset til sin Søn Major Jørgen Bielke, † 1724, i hvis Tid det blev meget forældet; hans Enke Ide Dorothea Rosenkrantz døde 1733, hvorefter det gik over til Datteren Beate Dorothea Bielke (g. 1. med Oberstløjtn. Chr. Stürup, 2. med Major Frans Reenberg), som ifl. Overenskomst 1746 (mod en aarl. Pension af 160 Rd.; paa Stamhuset hvilede da en Gæld paa 21,000 Kr., „meget over Halvdelen af dets Værdi“) overdrog det til Amtmd. Verner Rosenkrantz til Krabbesholm († 1777). Ifl. kgl. Bevill. af ²⁰/₁₀₀ 1750 solgte han det 1751 med Tiender og Gods (25¹/₂, 12 og 204 Td. H.) til

Kommercerd. Ole Olesen til Skaarupgd. for 32,000 Rd. Hans Stifdatter Edel Nielsdatter Secher († 1768) arvede K. 1759, og hendes Dødsbo skødede den (25 $\frac{1}{2}$, 64 og 294 Td. H.) 1769 for 30,372 Rd. til Medarvingen Anker Jørg. Secher, † 1803, hvis Søn M. P. Secher († 1831) s. A. overtog K. (25 $\frac{1}{2}$, 110 og 317 Td. H.) for 140,000 Rd. og straks erhvervede kgl. Bevill. paa at bortsælge Godset med Forbehold af Hovedgaardens Frihed, hvorefter han 1808 skødede K. med kun 9 Td. H. Gods for 59,000 Rd. til Broderen Cand. theol. Niels Anker S., † 1829. S. Aar solgtes Gden ved Aukt. for 20,625 Rbd. Sølv til Niels Knudsen Søndergaard, † 1839, hvis Enke Maren f. Kjeldsen 1841 solgte K. (25 $\frac{1}{2}$ Td. H.) med 7 Hse m. m. for 38,500 Rbd. til Th. Secher Hansen og J. M. Secher, men da denne 1842 udtraadte af Købet, blev førstnævnte († 1881) Eneejer. Hans Søn Oscar H. overtog den 1881 og solgte den 1889 for 180,000 Kr. til Svogeren, Oberst O. C. F. Staggemeier, der 1906 overdrog den til Sønnen Løjtn. E. Th. S., som 1916 afhændede den for 226,000 Kr. til L. Flensborg, som 1918 solgte den for 390,000 Kr. til E. G. Tranberg. Denne afhændede 1919 K. for 420,000 Kr. til Løjtn. M. de Neergaard, der 1922 solgte den til Johs. Stenslund for 306,000 Kr. — Hovedbygningen, to Fløje af Bindingsværk i 1 Stokv., er opf. 1768-70; 1881 blev Façaden til Gaarden nedreven og genopf. af Grundmur.

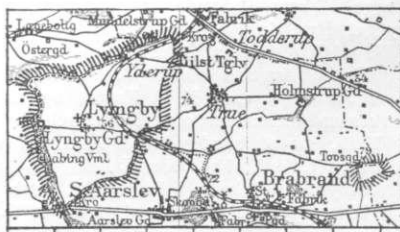
Koldkærgaard (18 Td. H.) hørte til Præbenda Corporis Christi under Aarhus Kapitel, som 1679 af Kronen blev skødet til Admiral Chr. Bjelke til Kærbygd., og længe efter var K. (14 Td. H.) en Bondegd. under denne. Senere tilhørte den Knud Nielsen († 1836), S. Sørensen i Ny-Ml. og Boghandler A. Basse i Aarhus (1850 23 Td. H.). 1856 blev den af Chr. W. Hansen solgt for 62,000 Rd. til J. L. Faurschou (sen. til Brendstrupgd.), som 1857 mageskiftede den til C. G. Ramsing († 1874), der 1865 afhændede den for 66,000 Rd. til Forv. H. R. Petersen fra Stensballegd. Han solgte den 1883 for 190,000 Kr. til Jægermester J. F. A. Leth († 1908), som 1891 afhændede den (23 $\frac{1}{2}$ Td. H.) til Forv. A. Bech, fra hvem den 1914 for 225,000 Kr. kom til den nuv. Ejer F. G. Martins. — Hovedbygningen, i 1 Stokv., er opf. 1856; 1899 fik den en gennemgaaende Kvist.

En *Østergaard* i „Kalsted“ hørte 1397 til Alling Kloster.

Kun 6 Høje kendes i Sognet, alle ødelagte. Sager fra Jernalderen er fremdraget i forskellige Moser.

Om Sognehistorien se p. 172.

Lyngby Sogn (*Borum-L. Km.*), Annekts til Borum i Framlev Hrd., omgives af dette (Borum og Framlev S.), fra hvilket det skilles ved Lyngbygaard Aa og Yderup Bæk, S.-Aarslev og Brabrand Sogne samt Sabro Hrd. (Faarup S.). Til Sognet hører en Enklave mellem Hasle, Brabrand og Aaby Sogne. Kirken ligger c. 10 km VNV. for Aarhus. De højtliggende, noget bakkede Jorder (Glamhøj, Bavnehøj) er lerblandede Muldjorder. Gennem Sognet gaar den østjyske Længdebane.

Befolkning i 1921: 226 (1801: 83, 1850: 193, 1901: 208), boende i 47 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 127 Td.; 12 Gde med 125 og 11 Hse med 2 Td. Hartk., samt 9 jordløse Hse. Ejds. (1924): 1259, deraf Jordv.: 768. Areal: 683 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 8 ha, Rug 25, Byg 81, Havre 120, Blands. til Modenhed 18, Kartofler 17, Foderroer 89; Brak udgjorde 8 ha, Grønfoder og Græsning 174, Haver o. l. 10, Tørvemoser 9, Skov 57, Vandar. 2. Kreaturhold (1924): 87 Heste, 535 Stk. Hornkv. (deraf 336 Køer), 9 Geder, 19 Faar, 387 Svin.

I Sognet Byerne: *Lyngby* (c. 1300 Liungby) med Kirke, Skole og Kbmshdl.; *Yderup* (1423 Ygdrup, 1432 Iigdrop). Gaarde: Hovedgaarden *Lyngbygaard* har 52,8 Td. H., Ejds. 525, Jordv. 336; c. 318 ha, deraf Ager 232, Eng 32, Skov 44. *Lyngby Østergd.*, *Amhøjgd.*, *Søgd.*, *Yderupgd.*

Lyngby S., een Sognekommune med Hovedsognet Borum i Framlev Hrd. (se dette), har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som dette, samt 4. Udskrivningskr. 281. Lægd. Kirken tilhører Ejeren af Lyngbygaard.

Kirken bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt yngre Vaabehus mod S. De romanske Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Flere Vinduer og begge Døre (Nordøren tilmuret) er bevarede; ved Syddøren er der Billedkvadre (Løve og Ranke-slyng). Vaabehuset er af store, røde Mursten. Over Skibets Vestgavl, der er ommuret med Mursten, er opf. et lille Klokkespir af Træ. Koret har senere indbygget Hvalving. Skibet fladt Loft. Alterbordspanel fra Tiden c. 1600, omt. samtidigt med Altertavlen, der under sit nuv. Billede (Christus indbydende Menigheden) af P. A. Lyders har bevaret et oprindl. Midtfelt med Krucifiksfigur og Indskrifter. Romansk Granitfont. Prædike-stol i Renaissancestil. I Koret et Marmorepitafium over Joh. Arent (Althalt) til Lyngbygd., † 1728, med 2. Hustru og Efterkommere, begravede under Koret, opsat 1813 af Tøger Lassen Althalt. Ved Vaabehuset en rigt ornamenteret romansk Gravsten over Gertrude,

Lyngbygaard.

Gunne Albertsens Hustru. Paa Skibets Nordvæg er der fremdraget et nu overkalket Kalkmaleri fra 2. Halvdel af 13. Aarh. (se M. Petersen, Kalkm., p. 14 og Pl. V).

Lyngbygaard nævnes 1540; 1579 fik Jmfr. Anne Skram ved Mageskifte med Kronen 9 Gde i Lyngby S. og By, hvoraf den ene var c. 16 Td. H.; hun ægtede 1580 Christen Munk, som derefter skrives til L. De døde begge 1612, og Gden synes da at være kommet til hendes Broders Datterdatter Marie Below til Hastrup, som var g. m. Rigsrd. Christen Holck til Højgd. († 1641), der 1638 nævnes til „Lundhyegaard“ (50 Td. H.). 1647 skødede Marie Below L. til sin Søn Christian Holcks Enke Fru Ide Daa, som 1653 ægtede Chr. Urne († 1667), der 1655 solgte L. til Anshelm Podewils, hvis Enke Magdalene v. Thienen 1681 skødede L. (40 Td. H.) med en Del Gods for 4730 Rd. til Hofjægerm. Hans Mogensen Arenfeldt til Rugd., der 1686 solgte L. med Gods til Joh. Arent Althalt i Aarhus († 1728); dernæst fulgte dennes Søn Christen Althalt († 1734), hvis Søn Krigsrd. Joh. Arent Althalt († 1766) ved Skifte fik udlagt L. (40, 57 og 210 Td. H.) for 11,245 Rd.; hans Enke Anne Elisab. Lassen († 1808) forøgede Gdens Til-liggende meget (1770 var den 40, 129 og 349 Td. H.) og efterfulgtes af Sønnen Over-krigskommisær Tøger Lassen Althalt. Da han var død 1826, købtes L. med Gods for 47,000 Rd. af Ritmester, senere Hofjægerm. Johs. Friis († 1877), der frasolgte Godset og 1874 overdrog Gden til Sønnen, den bekendte Landmand, Hofjægerm. Johs. F. (forhen til Lillerup), † 1903, hvorefter Arvingerne straks solgte den (56 Td. H.) for 275,000 Kr. til Cand. phil. J. F. Lagoni, der 1911 solgte den med Labing Vandml. og Lyngby Kirke for 440,000 Kr. til N. A. Høgdal (sen. til Urup), som 1917 afhændede den til Ingeniør H. R. Angelo. Denne solgte den 1921 for 750,000 Kr. til den nuvar. Ejer P. Nymann. — Hovedbygningen, der ligger smukt, omgivet af Skov, er af

Egebindingsværk i to Stokv. over Kælder, opf. i to Dele 1755 og 1775, restaur. af Ing. Angelo; den har til Dels murede Hvælvinger, og Grunden er vistnok ældre end den nuv. Bygning. Avlsbygningerne er nye. Paa en Kamin stod Christen Munk, Fru Anne Skram 1596.

Brønden paa Gaarden *Helledi* søgtes tidl. som hellig Kilde.

De henved 30 Gravhøje, der har været i Sognet, er alle sløjfede eller stærkt beskadigede. Sløjfet er ogsaa en Langdysse med 4 Kamre, der skal have ligget ikke langt fra Yderup Mose.

Vester-Lisbjerg Herred.

Sognene: Grundfør, Spørring, Søften, Trige, Ølsted, Lisbjerg, Elsted, Elev.

1584

Vester-Lisbjerg Herred grænser mod S. til Hasle Hrd., mod V. til Sabro Hrd., mod N. og Ø. til Randers Amt (Galten og Ø.-Lisbjerg Hrdr.). Paa Vestgrænsen løber Lilleaa, paa Sydgrænsen Egaa. Udstrækningen fra V. til Ø. og fra N. til S. er c. 11 km. De for en Del højtliggende og bakkede Jorder (Byhøj er 96 m) er for det meste lerede og lermuldede, enkelte Steder sandede. Skovarealet er meget lille (1919: 242 ha). Det hører til Gl.-Aarhus Amts middelgode Herreder (ved Matr. gennemsnitl. 11 Td. Ld. paa 1 Td. H.). Det samlede Areal udgør 7823 ha (78,2 km²), deraf Vandar. 30 ha. Ager og Engs Hartk. samt det halv. Skovskylshrtk. udgjorde $\frac{1}{1}$ 1905 1266 Td. Folketallet var $\frac{1}{2}$ 1921 4139 (1801: 2080, 1850: 3307, 1901: 4040). Herredet, undt. Lisbjerg S., der hører til Aarhus Kbst.s og Hasle Hrd.s Provsti, udgør med Sabro og Framlev Hrdr. eet Provsti, *Sabro, Vester-Lisbjerg og Framlev Hrdr.s Provsti*, hvortil Lyngby S. i Hasle Hrd. ogsaa hører.

Om Hrd., der i Middelalderen hørte til Aabosyssel, se VI p. 683; fra 1660 hørte det til Havreballegaard (eller Aarhusgaard) Amt; se videre p. 6.

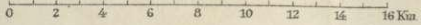
I arkæologisk Henseende frembyder Hrd. betydelig Interesse. De jordfaste Mindesmærker er dog gennemgaaende daarligt bevarede, og deres Antal er heller ikke særlig betydeligt. Der kendes c. 10-12 Dysser (alle forlængst forstyrrede), og Højenes Antal, c. 140 Stk., er heller ikke særlig imponerende. Langt de fleste af dem er sløjfede eller forstyrrede, og kun 5 er saa velbevarede, at de har kunnet fredlyses. Højene fordeles sig ret jævnt over hele Herredet, og kun hist og her fandtes de samlede i større Grupper, saaledes mellem Søften og Ølsted By, hvor der har ligget c. 30, samt NV. for Trige By. Af de sløjfede Høje synes de fleste at have dækket over Bronzealdersgrave. Hvad der især gør Hrd. interessant, er de rige Minder om den ældre Jernalders Kultur, der er fremdraget i det. I de fleste Sogne er der i Høje eller navnlig under flad Mark fundet Grave fra Jernalderen, næsten udelukkende fra den romerske Periode, og ofte er de samlet i store Gravpladser, anlagt i naturlige Bakker. Særlig rigt har Lisbjerg Sogn været, hvor Nationalmuseet foruden enkelte Grave har undersøgt 7-8 store Gravpladser, af hvilke den ene i Banken *Bulbjerg* ydede 120 Grave med talrige Oldsager, hovedsagelig Lerkar repræsenterende Karsæt, samt Smykker.

Litt.: Indberetn. til Nationalmuseet om antikvar. Undersøgelser i V.-L. Hrd. af Johs. Brøndsted 1918 (Manusk.). — Om Gravskrifter i V.-L. Hrd. se Saml. t. j. Hist. 3. R. VI p. 402 flg.

Grundfør Sogn (*G.-Spørring Km.*) omgives af Annekset Spørring, Trige og Søften Sogne, fra hvilket sidste det skilles ved Rønbæk, Sabro Hrd. (Folby og

AARHUS AMT

1 : 320 000

- I Hasle Herred
- II V. Listerbjerg
- III Sabro
- IV Framlev
- V Hjelmslev
- VI Gjern
- VII Tyrsting
- VIII Frads
- IX Nim
- X Vor
- XI Hads
- XII Ning

